

การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่ จังหวัดเชียงราย

Social Innovation Development to Promote the Quality of Life of Children and Youth in Chiang Rai Province

วิชุดา มาตันบุญ¹ เสถียร ฉันทะ² และบานจิตร์ สายรอกำ³
Wichulada Matanboon, Satian Chanta and Banjit Sairolkam

Received: August 20, 2023

Revised: October 19, 2023

Accepted: October 24, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในจังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยและพัฒนาในพื้นที่ชุมชนลาหู่ บ้านลอจอบและบ้านบิรวาร ตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ชุมชนไทยวน ตำบลสถาน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และชุมชนขมุ บ้านวังผา ตำบลท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึกกับแกนนำเด็กและเยาวชน จำนวน 20 คน แกนนำชุมชน จำนวน 19 คน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ทำงานเกี่ยวข้อง จำนวน 9 คน การจัดทำกลุ่มสนทนากับเด็กเยาวชนและแกนนำชุมชน จำนวน 3 กลุ่ม (22 คน) และการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกับเด็กและเยาวชน จำนวน 250 คน ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปและวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า ได้เกิดนวัตกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนที่สอดคล้องกับความต้องการของเด็กเยาวชนและแกนนำชุมชน ที่มีความแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาด้านสุขภาพและวิถีชีวิตของเด็กและเยาวชน โดยผ่าน

^{1, 3} สถาบันวิจัยพหุศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; Multidisciplinary Research Institute, Chiang Mai University

² มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, Chiang Rai Rajabhat University

Corresponding author, email: wichulada.m@cmu.ac.th, vichu.m@hotmail.com

กระบวนการทดลองใช้และมีการพัฒนาจนนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ และได้เผยแพร่สู่สาธารณะ จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ 1) นวัตกรรมคู่มือเรื่องเล่าจากประสบการณ์การทำงานต่างประเทศบ้านลอจอ ตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย 2) นวัตกรรมพลังเด็กและเยาวชนตำบลสถาน อำเภอยางทอง และ 3) นวัตกรรมกระบวนการจัดการขยะชุมชน บ้านวังผา ตำบลท่าข้าม อำเภอยางทอง

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต, การพัฒนานวัตกรรมทางสังคม, เด็กและเยาวชน

Abstract

The purpose of this research article was to present the results of the development of social innovations to promote the quality of life of children and youth in Chiang Rai Province. It was the research and development in the Lahu community area, Ban Lo Cho and Ban Boriwan, Tha Ko Subdistrict, Mae Suai District, Chiang Rai Province, Thai Yuan Community, Sathan Subdistrict, Chiang Khong District, Chiang Rai Province and Khmu Community, Ban Wang Pha, Tha Kham Subdistrict, Wiang Kaen District Chiang Rai Province. Data were collected by using observation, in-depth interviews with 20 child and youth leaders, 19 community leaders, and 9 related government officials, conducting focus groups with 3 groups of children, youth and community leaders (22 people), and organizing a workshop with 250 children and youth using data analysis techniques to draw conclusions and content analysis. The research results found that there have been innovations to promote the quality of life of children and youth that were consistent with the needs of children, youth and community leaders which varied according to the context of the area and corresponded to the health problems and lifestyles of children and youth through the trial process and development leading to use in the area. And there were 3 stories published to the public: 1) innovative handbook of stories from experiences of working abroad at Ban Lo Cho, Tha Ko Subdistrict, Mae Suai District, 2) innovation in the power of children and youth in Sathan Subdistrict, Chiang Khong District, and

3) innovative community waste management process in Ban Wang Pha, Tha Kham Subdistrict, Wiang Kaen District.

Keywords: Quality of Life, Social Innovation Development, Children and Youth

บทนำ

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของประชากรที่อาศัยอยู่ มีข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชนเผ่าพื้นเมืองและกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยจากสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (2563) ประชากรบนพื้นที่สูงประกอบด้วยชาวเขาเผ่าต่าง ๆ 15 เผ่า มีจำนวนประชากรประมาณ 1,070,354 คน โดยส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ในจังหวัดภาคเหนือ 13 จังหวัด ที่ยังไม่นับรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอื่น เช่น ชาวเล มอแกน มานิ ในภาคใต้ ในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย นับว่าเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์และเป็นพื้นที่ที่มีเสน่ห์ที่ทำให้ผู้คนสนใจเข้ามาท่องเที่ยวจำนวนมาก โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดเชียงรายที่นอกจากจะมีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์แล้วยังมีพื้นที่ติดแนวชายแดนของประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งประเทศเมียนมาร์และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นจุดที่ทำให้มีการเคลื่อนย้ายของผู้คนจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาอย่างต่อเนื่อง นอกจากจังหวัดเชียงรายจะเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและมีรายได้จากการท่องเที่ยวจำนวนมากแล้ว จังหวัดเชียงรายยังเป็นจังหวัดที่ได้รับผลกระทบจากความเจริญทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะผลกระทบในด้านสังคมที่ทำให้หลายพื้นที่ที่มีสถานการณ์ปัญหาด้านโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา ความรู้ และบริการด้านสุขภาพมาอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีหลายหน่วยงานได้พัฒนาและช่วยเหลือมาอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ยังพบว่ามีช่องว่างในการเข้าถึงโอกาสต่าง ๆ ของกลุ่มคนในพื้นที่อยู่ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กเยาวชนที่ได้รับผลกระทบอย่างมาก

วิชุดา มาตันบุญ (2564) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาเด็กเยาวชน พบว่าสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของเด็กเยาวชนในแต่ละกลุ่มไม่เหมือนกัน กลุ่มเด็กเยาวชนในพื้นที่สูงขาดความรู้เรื่องสิทธิและขาดโอกาสในการเข้าถึงความรู้และการบริการของรัฐ ขาดโอกาสในการเข้าถึงการพัฒนาและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง เด็กทั่วไปขาดความรู้ในด้านสิทธิและขาดโอกาสในการเข้าถึงการพัฒนาและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กเยาวชน ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย พบว่า มีความหลากหลายของเด็กเยาวชน มีทั้งเด็กเยาวชนไทยและเด็กเยาวชนที่ไม่มีตัวตนและไม่มีสิทธิความเป็นพลเมือง สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อสถานภาพและสิทธิในการ

เข้าถึงบริการภาครัฐในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล การทำธุรกรรมทางการเงิน ทรัพย์สิน การเดินทาง การทำงาน ฯลฯ และส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของเด็กเยาวชน

ในขณะที่การดำเนินงานของภาครัฐยังมีข้อจำกัดหลายประการและไม่ครอบคลุมไปถึงเด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาสในพื้นที่ห่างไกล จึงทำให้เห็นภาพขององค์กรพัฒนาเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศได้เข้ามาทำงานเพื่อช่วยเหลือเด็กกลุ่มด้อยโอกาสทางสังคมโดยเฉพาะกลุ่มคนไร้รัฐในประเทศไทยในด้านต่าง ๆ จากรายงานสถานการณ์ปัญหาเด็กขององค์กรยูนิเซฟ (2560) พบว่า เด็กและเยาวชนในประเทศไทยยังมีปัญหาหลายด้านที่เข้าไม่ถึงระบบบริการสวัสดิการภาครัฐ เช่น การศึกษา ปัญหาสุขภาพอนามัย ความเหลื่อมล้ำ ความรุนแรง การถูกล่วงละเมิดทางเพศ โดยปัจจุบันประเทศไทยมีวัยรุ่น (อายุ 10-19 ปี) ประมาณ 8.7 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 13 ของประชากรทั้งหมด วัยรุ่นจำนวนมากกำลังเผชิญกับความเครียดเรื่องสุขภาพที่เพิ่มมากขึ้น ปัญหาด้านสุขภาพของวัยรุ่น คือ การติดเชื้อเอชไอวีและโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น การขาดสารอาหาร ภาวะอ้วน เหล้า บุหรี่ และสารเสพติด ตลอดจนปัญหาที่เกี่ยวกับสุขภาพจิต นอกจากนี้วัยรุ่นยังพบปัญหาไม่ได้รับโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของตนเอง ซึ่งเป็นภาพรวมปัญหาความเสี่ยงทางสุขภาพของวัยรุ่นทั้งหมดของประเทศไทยและประเทศไทยเองก็ต้องดำเนินการมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG Goals: Sustainable Development Goals) และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และที่ถูกกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2559)

ในช่วงสถานการณ์ปกติที่ไม่มีการระบาดของโรคโควิด-19 พื้นที่จังหวัดเชียงรายนับว่าเป็นจังหวัดที่มีการเคลื่อนย้ายของผู้คนระหว่างประเทศอย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ติดชายแดน และมีด่านพรมแดนที่เป็นทางผ่านไปยังประเทศเพื่อนบ้าน มีถนนสายสำคัญทั้งเส้นทาง R3A และ R3B ที่ทำให้มีการเดินทางเข้า-ออกของผู้คนและการขนส่งสินค้าอย่างคึกคัก ในขณะเดียวกันคนในพื้นที่บางส่วนก็มีค่านิยมในการไปทำงานต่างประเทศ นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตรวมถึงคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนในพื้นที่วิจัยทั้งสามแห่งที่มีสถานการณ์ปัญหาที่แตกต่างกันไป กล่าวคือในชุมชนลาหู่ อำเภอแม่สรวย นอกจากมีปัญหากับยาเสพติดแล้วยังพบว่า เด็กเยาวชนมีค่านิยมในการเดินทางไปทำงานต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศเกาหลีใต้ ในชุมชนสถาน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย พบว่า เด็กเยาวชนมีปัญหาในด้านพฤติกรรมเสี่ยงทั้งในด้านยาเสพติดและพฤติกรรมทางเพศ และบ้านวังผา อำเภอเวียงแก่น พบว่า เด็กเยาวชนมีปัญหาเกี่ยวกับความยากจนและปัญหาขยะล้นชุมชน ซึ่งสถานการณ์ปัญหาเหล่านี้ล้วน

ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของเด็กเยาวชนในพื้นที่ที่ควรได้รับการป้องกันและแก้ไขเพื่อให้คุณภาพชีวิตของเด็กเยาวชนดีขึ้น บทความนี้ จึงได้นำเสนอผลการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมในพื้นที่ทั้งสามแห่งเพื่อเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กเยาวชน

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในจังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) มีพื้นที่ดำเนินการวิจัย 3 แห่ง ได้แก่ 1) ชุมชนลาหู่ บ้านล่อจ้อและบ้านบิรวาร ตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย 2) ชุมชนไทยวน ตำบลสถาน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และ 3) ชุมชนขมุ บ้านวังผา ตำบลท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย

กลุ่มเป้าหมายการวิจัยครั้งนี้ เป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป้าหมาย 3 แห่งในจังหวัดเชียงรายดังกล่าวข้างต้น ประกอบไปด้วย 1) เด็กและเยาวชน จำนวน 20 คน 2) แกนนำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ประธานแม่บ้าน แกนนำเด็กและเยาวชน และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 19 คน และ 3) เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ทำงานกับเด็กเยาวชนในระดับพื้นที่และระดับจังหวัด ได้แก่ เจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เจ้าหน้าที่บ้านพักเด็ก เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลชุมชน และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 9 คน และเด็กเยาวชนที่เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติ จำนวน 250 คน

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ การวิจัย การพัฒนานวัตกรรมทางสังคม และการนำนวัตกรรมสังคมไปใช้ในพื้นที่และเผยแพร่ออกสู่สาธารณะ ดังนี้

1. ขั้นตอนการวิจัย (Research) ประกอบด้วยการสำรวจและการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในพื้นที่ รวมถึงความต้องการในการพัฒนานวัตกรรม แนวทางในการพัฒนาเด็กเยาวชนในพื้นที่ และการสร้างต้นแบบนวัตกรรมแต่ละพื้นที่ขึ้นมา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาในขั้นตอนที่ 2 ซึ่งขั้นตอนการวิจัยนี้ใช้วิธีการดังนี้

1.1 การสังเกตการณ์ (Observation) ทั้งการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในชุมชน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสังเกตการณ์ (Observation Form)

1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เพื่อเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ แกนนำชุมชน ผู้ที่ทำงานกับเด็กเยาวชนในพื้นที่ แกนนำเด็กเยาวชน และเครือข่ายคนทำงานกับกลุ่มชาติพันธุ์ จำนวน 19 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แนวคำถาม (Question Guideline) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก

1.3 การจัดกลุ่มสนทนา (Focus Groups Discussion) เพื่อเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ แกนนำชุมชน และแกนนำเด็กเยาวชน จำนวน 6 กลุ่ม ๆ ละ 6 คน (จำนวน 36 คน) เครื่องมือที่ใช้ คือ แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion Guideline) เลือกแบบเจาะจง

1.4 การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) เพื่อเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ คนชุมชน เด็กเยาวชน และเด็กเยาวชนในพื้นที่ จำนวน 3 กลุ่ม ๆ ละ 6-10 คน (จำนวน 22 คน) เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่ ความต้องการของเด็กเยาวชน และแนวทางการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมในกลุ่มเด็กเยาวชนแต่ละกลุ่ม และยังเป็นการตรวจสอบข้อมูลกับชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย เพราะกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์กลุ่มนี้เป็นคนละกลุ่มกับกลุ่มเป้าหมายที่สัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ คือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์กลุ่ม

1.5 วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมพัฒนานวัตกรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่และสอดคล้องกับความต้องการของเด็กเยาวชนแต่ละกลุ่ม

2. ขั้นตอนการพัฒนา (Development) เป็นการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมตามแนวทางที่ได้จากขั้นตอนการวิจัยหรือขั้นตอนที่ 1 เพื่อนำนวัตกรรมที่เกิดจากการพัฒนาในขั้นตอนนี้ไปทดลองใช้ในพื้นที่ โดยมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานหรือการเผยแพร่ข้อมูลในพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ว่านวัตกรรมที่ได้พัฒนาขึ้นนั้นมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด และควรมีการพัฒนาหรือปรับปรุงอย่างไร แล้วมีการประเมินผลการดำเนินงานอีกครั้ง โดยใช้วิธีการดังนี้

2.1 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนานวัตกรรมทางสังคมตามแนวทางที่ได้จากขั้นตอนการวิจัยหรือขั้นตอนที่ 1 ที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่ทั้งสามแห่ง โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของเด็กเยาวชนและแกนนำชุมชน

2.2. การนำนวัตกรรมทางสังคมที่ได้พัฒนาขึ้นตามข้อ 2.1 ให้ผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่จังหวัดเชียงรายวิพากษ์ เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์กับการพัฒนานวัตกรรม ผู้เชี่ยวชาญประกอบไปด้วย เจ้าหน้าที่จัดหางานจังหวัดเชียงราย รองประธานคณะกรรมการสุขภาพจังหวัด

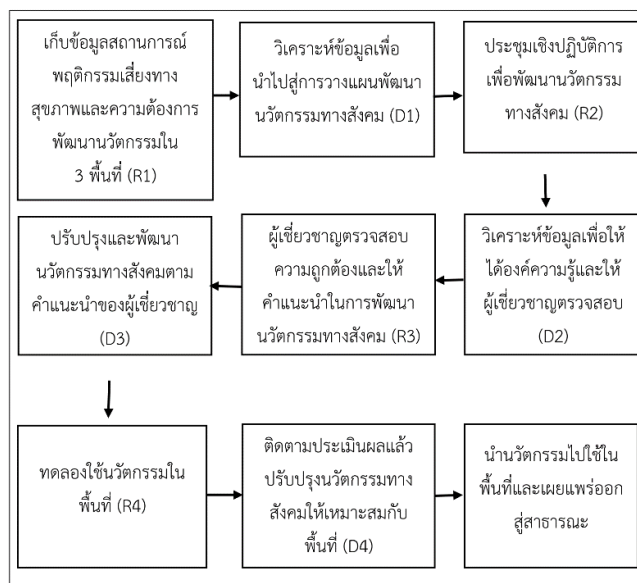
เชียงราย สภาคนักวิจัยเชียงราย เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่วิจัย จำนวน 4 คน โดยใช้วิธีการส่งนวัตกรรมให้วิพากษ์และให้คำแนะนำ หลังจากนั้นใช้วิธีการสัมภาษณ์ในแต่ละประเด็นที่ผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำ แล้วนำนวัตกรรมดังกล่าวมาปรับปรุงและพัฒนาตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

2.3 นำนวัตกรรมที่ได้พัฒนาแล้วไปทดลองใช้ในพื้นที่วิจัย หลังจากนั้นได้มีการติดตามและประเมินผลการนำเอานวัตกรรมไปทดลองใช้โดยวิเคราะห์ความสำเร็จ ผลการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขปัญหาพร้อมกับเครือข่ายการทำงานในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและเพิ่มเติมเพื่อให้สมบูรณ์มากขึ้น เพื่อนำไปใช้จริงในพื้นที่และเผยแพร่สู่สาธารณะ

3. ขั้นตอนการนำนวัตกรรมไปใช้ในพื้นที่และเผยแพร่สู่สาธารณะ มีการดำเนินงานหลังจากที่ได้มีการทดลองใช้ในพื้นที่แล้วมีการพัฒนาและปรับปรุงนวัตกรรมให้สมบูรณ์แล้ว ได้แก่ การเขียนคู่มือฉบับสมบูรณ์เพื่อเผยแพร่ให้เด็กเยาวชนและคนในชุมชนได้รับรู้ข้อมูล และการเผยแพร่คู่มือออกสู่สาธารณะ รวมถึงการประชาสัมพันธ์นวัตกรรมกระบวนการจัดการขยะบ้านวังผา และนวัตกรรมพลังเด็กเยาวชนตำบลสถานเพื่อให้ชุมชนได้รับรู้ และการเผยแพร่นวัตกรรมทางสังคมที่ได้พัฒนาขึ้นสู่ชุมชนและเผยแพร่ในวงกว้างผ่านช่องทางออนไลน์

การตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนนี้ได้ใช้ตลอดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลสนาม โดยผู้วิจัยจะใช้วิธีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulations) เพื่อตรวจสอบข้อมูลว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาอธิบายปรากฏการณ์หรือไม่ โดยการตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูลจำนวนหลายกลุ่ม โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่มีความหลากหลายและแตกต่างกัน และเก็บข้อมูลในช่วงเวลาที่แตกต่างกันด้วย เก็บข้อมูลโดยนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยอีกสองคน เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่มีการเก็บโดยนักวิจัยที่แตกต่างกันด้วย นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบข้อมูลจากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดการดำเนินงานโครงการ ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

กรอบแนวคิดการวิจัย



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ผลการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่เป้าหมายทั้ง 3 แห่งของจังหวัดเชียงราย ได้เกิดนวัตกรรมทางสังคมที่เป็นนวัตกรรมกระบวนการและสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่จำนวน 3 เรื่อง ดังนี้

1. นวัตกรรมคู่มือเรื่องเล่าจากประสบการณ์การไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไทย เป็นนวัตกรรมทางสังคมของบ้านล่อจ้อ หมู่ 8 ตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ที่จัดเป็นนวัตกรรมกระบวนการที่มีการถ่ายทอดประสบการณ์จากแรงงานในชุมชนที่เคยไปทำงานต่างประเทศมาแล้วให้กับเด็กเยาวชนในชุมชน นอกจากนี้ยังได้พัฒนา “คู่มือเรื่องเล่าจากประสบการณ์การไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไทย” ที่โครงการได้จัดทำร่วมกับสำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงราย เพื่อให้ความรู้ที่ถูกต้องกับเด็กเยาวชนที่มีความใฝ่ฝันอยากไปทำงานต่างประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับเด็กเยาวชนในชุมชนที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศ เพราะเด็กเยาวชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีความใฝ่ฝันอยากไปทำงานต่างประเทศ และมีค่านิยมไปทำงานต่างประเทศ โดยในเนื้อหาคู่มือประกอบไปด้วยเรื่องเล่าจากประสบการณ์การไปทำงานต่างประเทศของแรงงาน ข้อมูลดี ๆ ประโยชน์ต่อการเตรียมตัวไปทำงานประเทศเกาหลีใต้ การเดินทางไปทำงานต่างประเทศโดยกรมการจัดหางานจัดส่ง การไปทำงานต่างประเทศที่ถูกต้องตามกฎหมาย กรณีประสบปัญหาในต่างประเทศ และกรณีที่มีสมัครงานแล้ว

ไม่ได้เดินทาง เมื่อเด็กเยาวชนได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ รู้และเข้าใจถึงขั้นตอนการไปทำงานอย่างถูกกฎหมายแล้ว จะช่วยให้ไม่ถูกหลอกจากนายหน้าที่แสวงผลประโยชน์ และเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับแรงงานและครอบครัว ซึ่งโครงการได้มีการทดลองใช้คู่มือดังกล่าวโดยการให้เด็กเยาวชนในชุมชนที่ได้วางแผนจะเดินทางไปทำงานต่างประเทศจำนวน 5 คนได้ทดลองใช้คู่มือดังกล่าวแล้วมีการประเมินผล พบว่า เนื้อหาในคู่มือได้ให้ความรู้เพิ่มขึ้นกับแรงงานที่บางประเด็นแรงงานยังไม่เข้าใจ โดยเฉพาะลักษณะงานที่แรงงานไทยสามารถทำได้ในต่างประเทศ การเปลี่ยนนายจ้าง และข้อมูลด้านสวัสดิการที่เป็นประโยชน์ต่อแรงงาน ซึ่งการได้ข้อมูลเพิ่มเติมจะช่วยให้แรงงานดังกล่าวทำงานอย่างมีความสุข ไม่ถูกเอาเปรียบจากนายจ้าง และได้รับสวัสดิการที่ถูกต้องและมีคุณภาพชีวิตที่ดี นอกจากนี้ โครงการยังได้เผยแพร่คู่มือดังกล่าวให้กับแรงงานในชุมชนอีกจำนวนหนึ่งที่มีแผนจะเดินทางไปทำงานต่างประเทศ เพื่อเป็นการให้ข้อมูลที่ถูกต้องเป็นประโยชน์ และส่งเสริมต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งจากสถิติที่ผ่านมา พบว่า บ้านล่อจ้อและบ้านบริวาร คือบ้านจะแสและบ้านล่อเยะ ซึ่งเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ได้มีประชากรที่เดินทางไปทำงานยังต่างประเทศจำนวน 60 คน ในจำนวนนี้ได้เดินทางไปทำงานแบบถูกกฎหมายผ่านกรมการจัดหางาน จำนวนเพียง 5 ราย (บ้านล่อจ้อ 2 ราย บ้านจะแส 2 ราย และบ้านล่อเยะ 1 ราย) ส่วนอีก 55 รายมีการเดินทางไปทำงานแบบผิดกฎหมาย ในรูปแบบของการเดินทางไปทำงานกับบริษัทที่ทำหน้าที่จัดหาแรงงาน และเดินทางไปกับบริษัททัวร์ในรูปแบบของนักท่องเที่ยว เมื่อเดินทางไปถึงประเทศเป้าหมายที่ต้องการไปทำงานแล้วจึงไปเป็นแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองหรือที่เรียกว่า “ผีน้อย ในปัจจุบันพบว่า เด็กเยาวชนและคนในบ้านล่อจ้อนิยมเดินทางไปทำงานที่ประเทศเกาหลีใต้ เพราะมีรายได้จากการทำงานที่สูงและมีเครือข่ายคนในชุมชนและคนรู้จักทำงานอยู่ที่ประเทศเกาหลีใต้ การพัฒนานวัตกรรมคู่มือเรื่องเล่าดังกล่าวขึ้นเป็นความต้องการของชุมชนที่ต้องการให้เยาวชนได้เรียนรู้และเตรียมความพร้อมหากจะเดินทางไปทำงานในต่างประเทศ ซึ่งจะช่วยลดปัญหาและผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตหากตนเองเดินทางไปทำงานในต่างประเทศดังกล่าว

2. นวัตกรรมพลังเด็กและเยาวชนตำบลสถาน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย จัดเป็นนวัตกรรมกระบวนการของตำบลสถาน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ที่โครงการได้พัฒนาร่วมกับเด็กเยาวชน และแกนนำชุมชน ในพื้นที่ตำบลสถาน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ที่เกิดจากการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ร่วมกัน และได้ข้อค้นพบว่า ในพื้นที่ตำบลสถานมีสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนหลายด้าน ได้แก่ ปัญหาการดื่มสุรา และการทะเลาะวิวาทที่เกิดขึ้นในชุมชน และวัยรุ่นต่างหมู่บ้าน ปัญหาแสงสว่างในหมู่บ้านไม่เพียงพอ เช่น ไฟส่องสว่างข้างทาง รวมถึงปัญหาในเรื่องความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก เพราะ

ขาดการสื่อสารระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ปัญหาขยะและการจัดการขยะในชุมชน ปัญหาที่มีจุดเสี่ยงในหมู่บ้านเนื่องจากมีถนนเส้นทางหลักผ่านและมีทางโค้งทำให้เกิดอุบัติเหตุบ่อย ปัญหาการสื่อสารในกลุ่มเด็กและเยาวชนมีน้อย ทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลสถาน การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมในตำบลสถาน โดย การมีส่วนร่วมของเด็กเยาวชนและผู้นำชุมชนตำบลสถาน ได้นำเอาพลังเด็กเยาวชนมาเป็นประเด็นขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กเยาวชนในพื้นที่ โดยเป็นการรวมกลุ่มของเด็กเยาวชนในพื้นที่อย่างจริงจัง มีการสร้างช่องทางการสื่อสารกันผ่านกลุ่มไลน์ และผ่าน Facebook Fanpage หลังจากที่ได้มีการจัดทำช่องทางการสื่อสารดังกล่าวแล้วโครงการได้มีการติดตามผล พบว่า กลุ่มไลน์เป็นช่องทางการสื่อสารได้ดีที่สุดเพราะรวดเร็วและมีคนในชุมชนนิยมใช้กันมาก เป็นพื้นที่ที่สามารถส่งข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กเยาวชนในพื้นที่ ซึ่งในกลุ่มไลน์มีทั้งแกนนำชุมชนและเด็กเยาวชนเยาวชน ที่ได้สื่อสารผ่านช่องทางดังกล่าว มีทั้งการสื่อสารเกี่ยวกับประเด็นข่าวสารที่สร้างสรรค์ และประเด็นที่เป็นปัญหาของเด็กเยาวชนในพื้นที่ รวมถึงจุดเสี่ยงที่เด็กเยาวชนมีการรวมตัวกันในชุมชน รวมถึงมีแกนนำชุมชนที่อยู่ในกลุ่มได้รับทราบข้อมูล และเกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลในกลุ่ม และนำไปสู่การพิจารณาของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ได้นำเอาข้อมูลโครงการที่ได้ศึกษาในพื้นที่ในช่วงแรกไปจัดทำแผนพัฒนาเด็กเยาวชนในพื้นที่ตำบลสถานของสำนักงานเทศบาลตำบลสถาน นวัตกรรมดังกล่าวจึงเป็นพื้นที่ทางสังคมสำหรับเป็นช่องทางการสื่อสารของเด็กเยาวชนของตำบลสถาน และขณะเดียวกันก็เป็นช่องทางในการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สามารถจะนำเอาศักยภาพของเด็กและเยาวชนไปร่วมพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตให้แก่เด็กเยาวชนในพื้นที่ตำบลสถานได้

3. นวัตกรรมกระบวนการจัดการขยะชุมชนบ้านวังผา ตำบลท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ในพื้นที่วิจัยของโครงการคือ บ้านวังผา ตำบลท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ได้เกิด “นวัตกรรมกระบวนการจัดการขยะชุมชนบ้านวังผา” เป็นนวัตกรรมกระบวนการที่มีการทำงานร่วมกันระหว่างเด็กและเยาวชนกับกลุ่มแม่บ้านและแกนนำชุมชน มีการจัดทำโครงสร้างคณะทำงานของกลุ่มจัดการขยะชุมชนที่ประกอบไปด้วยตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ในช่วงแรกกลุ่มจัดการขยะในชุมชนดำเนินการและบริหารจัดการโดยเด็กและเยาวชน ใช้ชื่อว่า “กลุ่มจัดการขยะเด็กและเยาวชนบ้านวังผา” แต่หลังจากได้ดำเนินการไปประมาณ 2 เดือนแล้ว มีการติดตามและประเมินผลพบว่า มีข้อจำกัดในการดำเนินงาน ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้ตามแผนที่วางไว้เนื่องจากเด็กเยาวชนไม่มีเวลาในการทำงานเพราะต้องไปเรียนหนังสือในวันธรรมดา ส่วนวันหยุดเสาร์อาทิตย์ บางคนต้องไปเรียนพิเศษ เมื่อมีการประสานกับบริษัทให้เข้าไปรับซื้อขยะในชุมชนใน

วันธรรมดาจึงไม่สามารถดำเนินการได้ มีเวลาเพียงวันเสาร์เท่านั้นที่จะดำเนินการได้ เพราะวันอาทิตย์บริษัทรับซื้อขยะปิดทำการ เมื่อการดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผนจึงได้มีแกนนำสตรีที่มีความสนใจในการจัดการขยะที่เห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการจัดการได้เสนอให้มีการปรับวิธีการและกระบวนการบริหารจัดการกลุ่มใหม่ จากที่มีการบริหารจัดการโดยเด็กเยาวชนและมีแกนนำชุมชนเป็นที่ปรึกษา เปลี่ยนเป็นการบริหารจัดการแบบร่วมมือกันของคนในชุมชนทุกกลุ่ม โดยมีกลุ่มเด็กเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มพ่อบ้าน และแกนนำชุมชน จึงกลายเป็นนวัตกรรมกระบวนการ “กลุ่มจัดการขยะชุมชนบ้านวังผา” เนื่องจากมีกลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชนไม่ได้มีเฉพาะเด็กเยาวชน เพราะชุมชนมองว่าปัญหาขยะล้นชุมชนเป็นปัญหาที่กระทบกับคุณภาพชีวิตของคนทุกกลุ่มในชุม ไม่ว่าจะเป็นเด็ก เยาวชน แม่บ้าน พ่อบ้าน ผู้นำ ผู้สูงอายุ ส่งผลให้ทุกคนในชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของกลุ่มร่วมกัน และพร้อมที่จะร่วมกันขับเคลื่อนเพื่อลดขยะชุมชนในบ้านวังผา นอกจากกระบวนการจัดการขยะของชุมชนแล้ว ได้มีการพัฒนาคู่มือการจัดการขยะชุมชนบ้านวังผา ตำบลท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย เพื่อเผยแพร่ให้คนในชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะเข้าไปพัฒนากลุ่มเพื่อเป็นการต่อยอดการดำเนินงานในพื้นที่ด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

1. นวัตกรรมคู่มือเรื่องเล่าจากประสบการณ์การไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไทย บ้านลอจอ จากปัญหาที่ชุมชนได้สะท้อนให้ทราบถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศแบบผิดกฎหมาย ทำให้ผู้นำชุมชนตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสุขภาพอนามัย และปัญหาด้านต่าง ๆ ที่คนในชุมชนจะได้รับจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ รวมไปถึงการร่วมกันเสนอทางออกเพื่อเป็นการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันให้กับคนในชุมชนผ่านการเล่าเรื่องประสบการณ์ทำงานในต่างแดนของคนในชุมชน เพื่อป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสมาชิกในชุมชนที่สนใจจะเดินทางไปทำงานในต่างประเทศจึงกลายมาเป็นความร่วมมือของคนในชุมชนกับโครงการวิจัยในการพัฒนานวัตกรรมคู่มือเรื่องเล่าจากประสบการณ์การไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไทย เป็นนวัตกรรมทางสังคมของบ้านลอจอ หมู่ 8 ตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงรายขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับเด็กเยาวชนในชุมชนที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศ เพราะเด็กเยาวชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีความฝันอยากไปทำงานต่างประเทศ และมีค่านิยมไปทำงานต่างประเทศ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตตัวเองและครอบครัวดีขึ้น การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมดังกล่าวจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับการแลกเปลี่ยนรู้ให้กับเด็ก เยาวชนและคนในชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมและป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่

อาจจะเกิดขึ้นหากตนเองเดินทางไปทำงานในต่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐชานันท์ โชตินิรันตนาคุณกุล และฉัตรวรวิญญ์ องค์สิงห์ (2563) ได้ศึกษาเกี่ยวกับนวัตกรรมทางสังคมการเรียนรู้ สนามเด็กเล่นสร้างปัญญา ระบุว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์หรือการเรียนรู้จากการได้ลงมือ ปฏิบัติจริง โดยผู้เรียนมีโอกาสรับประสบการณ์ แล้วได้รับการกระตุ้นให้สะท้อนสิ่งต่าง ๆ ที่ได้จาก ประสบการณ์ออกมาเพื่อพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เจตคติใหม่ ๆ หรือวิธีการคิดใหม่ ๆ ผู้เรียนอาจสร้าง ความคิดรวบยอดหรือสมมติฐานต่าง ๆ ในเรื่องที่เรียนรู้ แล้วจึงนำความคิดหรือสมมติฐานเหล่านั้น ไปทดลองหรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ต่อไป อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของชานนท์ โกมลมาลย์ (2561) เรื่องนวัตกรรมทางสังคมเพื่อขับเคลื่อนสุขภาวะโดยการมีส่วนร่วมของเด็กและ เยาวชนที่กล่าวว่า การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมโดยเด็กเยาวชนมีส่วนร่วม เป็นการส่งเสริมให้พื้นที่ ทางความคิดและพื้นที่ทางสังคมที่เด็กและเยาวชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้ คือ สภาเด็กและ เยาวชนในระดับต่าง ๆ ซึ่งสภาเด็กและเยาวชนนี้เองก็ถือว่าเป็นนวัตกรรมทางสังคมเชิงนโยบายที่ เปิดพื้นที่ให้เด็กเยาวชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างนวัตกรรมทางสังคมด้วยเช่นกัน และงานวิจัย ของสมพงษ์ จิตระดับ และพจนา อาภาณัฐรักษ์ (2564) เรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพเยาวชน พลเมือง : การเปรียบเทียบกรอบความคิดแบบเติบโตของประเทศไทย สาธารณรัฐเอสโตเนีย และ สิงคโปร์ที่กล่าวว่า การพัฒนาเยาวชนพลเมืองให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและมีกรอบความคิดแบบ เติบโต จะต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนทั้งเชิงแนวคิดและวิธีการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดย จากการศึกษาเปรียบเทียบทั้งในสาธารณรัฐเอสโตเนีย สิงคโปร์ และไทย พบว่า มีความคล้ายคลึงกัน ในด้านวิธีการกำหนดนโยบายการพัฒนาเยาวชน การสนับสนุนงบประมาณการทำงานให้กับเยาวชน โดยตรงผ่านช่องทางต่าง ๆ แต่มีความแตกต่างกันในด้านแนวคิดและวิธีการทำงานพัฒนาเยาวชน ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชน และการสร้างนิเวศวัฒนธรรมการ เรียนรู้สำหรับเยาวชนที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดแบบเติบโต ทั้งนี้การพัฒนาเยาวชนให้เป็น พลเมืองควรตั้งต้นจากการพัฒนาชุดความคิดหรือกรอบความคิดแบบเติบโตให้กับเยาวชนเสียก่อน เพื่อสร้างให้เกิดคุณลักษณะของบุคคลที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์กล้าคิด กล้าทำ กล้าเผชิญหน้ากับ ปัญหา ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค โดยผ่านช่องทางทั้งที่เป็นแบบทางการที่ได้รับจัดสรรโดยภาครัฐและ ช่องทางแบบไม่เป็นทางการผ่านระบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประชาธิปไตย

2. การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ตำบลสถาน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพเด็กเยาวชนและ ชุมชนในการแก้ไขปัญหาของตนเองโดยการเข้าไปหนุนเสริมของภาควิชาการและเกิด “นวัตกรรม กระบวนการเสริมสร้างพลังเครือข่ายเด็กและเยาวชนเพื่อพัฒนาชุมชนสถานน่าอยู่” ซึ่งมีการจัดตั้ง

เครือข่าย “พลังเด็กและเยาวชนตำบลสถาน” เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารด้านต่าง ๆ ทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิต ยาเสพติด การค้ามนุษย์ ความรุนแรงในครอบครัวและสังคม และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยมีช่องทางสื่อสารผ่านเว็บเพจ “พลังเด็กและเยาวชนตำบลสถาน” เพื่อเป็นฐานข้อมูลเด็กและเยาวชนในชุมชน มีการเชื่อมร้อยสามวัยในชุมชน คือ วัยเด็กและเยาวชน วัยผู้ใหญ่ และวัยผู้สูงอายุ โดยมีการสนับสนุนของเทศบาลตำบลสถานเพื่อดำเนินงานเรื่องคนสามวัยในพื้นที่ มีการเชื่อมโยงกับกองการศึกษา เทศบาลตำบลสถาน โดยบูรณาการเข้ากับงานฝ่ายสภาเด็กและเยาวชนตำบลสถาน โดยนายกเทศมนตรีมอบหมายให้กองการศึกษาเข้าร่วมดำเนินการเพื่อต่อยอดการดำเนินงานจากการวิจัยครั้งนี้ จะเห็นว่ากระบวนการดังกล่าวก่อให้เกิดเครือข่ายที่เด็กและเยาวชนร่วมกับชุมชนนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นสื่อสังคมออนไลน์มาใช้เป็นเครื่องมือและเป็นช่องทางในการสื่อสารในชุมชน เพราะเด็กเยาวชนสะท้อนถึงช่องทางการสื่อสารในชุมชนระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่นั้นไม่มีจึงต้องการให้มีช่องทางดังกล่าว กระบวนการดังกล่าวช่วยก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันและยังรวมไปถึงการใช้เวลาว่างของเด็กมาสนใจงานชุมชนมากขึ้น มีการใช้ประโยชน์จากสื่อและรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอุลิสซา ครุฑเสน (2556) เรื่องแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชนที่ระบุถึงการออกแบบการเรียนรู้เป็นการมองกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม ทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นลำดับขั้นตอนที่ต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ปลายทาง คือ การรู้เท่าทันสื่อโดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ที่เป็นสิ่งที่เหมือนดาบสองคม หากเด็กเยาวชนมีการรู้เท่าทันและนำมาใช้ในเชิงสร้างสรรค์จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ซึ่งในงานวิจัยของวิชุดา มาตันบุญ (2565) เกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สื่อของเด็กเยาวชนในจังหวัดเชียงราย พบว่าเด็กนักเรียนส่วนใหญ่มักใช้เวลาว่างในการฟังเพลง หรือดูหนัง หรือดูโทรทัศน์ ชอบเล่นเกมต่อสู้ ขอบภาพยนตร์หรือละครแนวผจญภัย เล่น YouTube และใช้โซเชียลมีเดียสำหรับพูดคุยกับเพื่อนและการเรียน และพบว่า พฤติกรรมการถูกลั่นแกล้งในโซเชียลมีเดียขึ้นอยู่กับแนวเกมที่เด็กนักเรียนชอบเล่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังนั้น การที่เด็กเยาวชนใช้สื่อเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนจึงเป็นเรื่องที่ดี แต่หากมีการนำไปใช้ในทางที่ผิดก็จะนำมาซึ่งโทษและส่งผลกระทบหลายประการที่สอดคล้องกับการศึกษาของภทริกา วงศ์อนันต์นันท (2557) เกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของเด็กและเยาวชน พบว่า พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของเด็กและเยาวชนส่งผลกระทบต่อทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจและอารมณ์ และผลกระทบด้านสังคม ซึ่งในอีกด้านหนึ่งนั้นสังคมก็ต้องมีการส่งเสริมการใช้สื่ออย่างปลอดภัย ดังเช่นคณะกรรมการพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ ดังนั้น การที่เด็กเยาวชนเข้ามาช่วยในการพัฒนาชุมชนโดยมีการนำสื่อเข้า

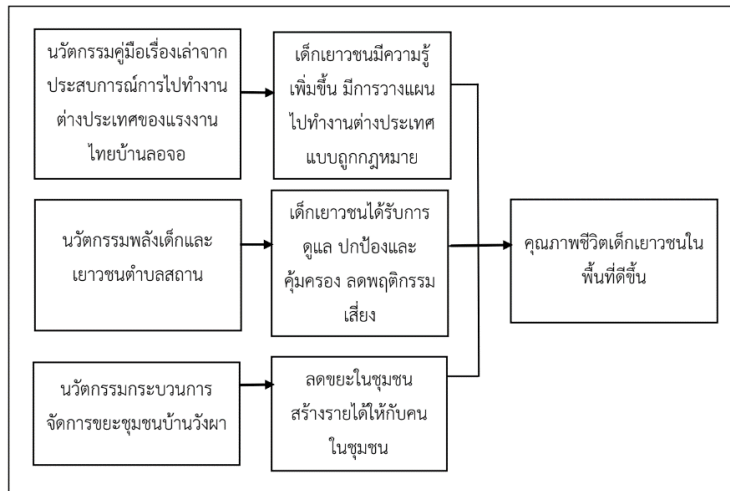
มาช่วยในกระบวนการทำงานจึงต้องมีการแนะนำและส่งเสริมให้มีการใช้สื่ออย่างปลอดภัยเพื่อเป็นประโยชน์ต่อเด็กเยาวชนและชุมชน ในขณะที่สังคมควรให้ความสำคัญกับการใช้สื่อของเด็กเยาวชน ดังที่ได้มีการจัดทำแผนด้านการพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการส่งเสริมการใช้สื่อที่ปลอดภัย ตัวอย่างที่เกิดขึ้นจากการดำเนินของโครงการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลสถาน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายจึงเป็นการเริ่มต้นการเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาไปสู่ “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ซึ่งเป็นการนำเอาพลังของเด็กและเยาวชนขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กเยาวชนและคนในชุมชนไปพร้อมกัน

3. การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ชุมชนบ้านวังผา ตำบลท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพเด็ก เยาวชนและชุมชนในการแก้ไขปัญหาของตนเองโดยการเข้าไปหนุนเสริมของภาควิชาการ “นวัตกรรมกระบวนการจัดการขยะชุมชนบ้านวังผา” จึงเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากโครงการหนุนเสริมและพัฒนาคุณภาพของเด็กเยาวชนและชุมชนดังกล่าว ซึ่งประเด็นปัญหาขยะเป็นวาระแห่งชาติที่ถูกกำหนดไว้เป็นแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะของประเทศ (กรมควบคุมมลพิษ กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2560) การบริหารจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นการจัดการขยะต้นทางที่สำคัญ และเกิดการบูรณาการในชุมชนสอดคล้องกับภววรรณรัตน์ (2559); วิไลลักษณ์ พรหมเสน และคณะ (2564) และพระครูใบฎีกาสมชาย และคณะ (2564) ซึ่งเด็กเยาวชนและชุมชนดำเนินการพัฒนาระบบและกลไกการบริหารจัดการขยะในชุมชนเพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมชุมชนน่าอยู่ โดยมีคณะกรรมการเด็ก เยาวชนเป็นผู้ดำเนินงานในรูปแบบของ “กองทุนธนาคารขยะ” และเป็นการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านการศึกษาดูงานในชุมชนที่ได้รับรางวัลจัดการขยะดีเด่นในระดับจังหวัด เพื่อนำเอาแนวคิด เทคนิควิธีการ และความรู้ไปปรับใช้ในชุมชน ขณะเดียวกันยังเป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพและสร้างจิตสำนึกของเด็ก เยาวชน และคนชุมชนในการจัดการขยะ และสร้างมูลค่ารายได้จากการบริหารจัดการขยะของเด็กและเยาวชน นอกจากนี้สำนักงานเทศบาลตำบลท่าข้าม โดยท่านนายกเทศมนตรีจะดำเนินการสนับสนุนกิจกรรมการจัดการขยะของชุมชนและการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ โดยให้นักวิชาการสาธารณสุขที่รับผิดชอบงานด้านสิ่งแวดล้อมเข้าร่วมขับเคลื่อนการจัดการขยะที่เด็ก เยาวชน และชุมชนดำเนินการกระบวนการ พัฒนานวัตกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นจึงเป็นนวัตกรรมทางสังคมเพื่อการขับเคลื่อนสุขภาวะโดยการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนสอดคล้องกับงานของชานนท์ โกมลมาลย์ (2561); พิสรินทร์ พันธุ์แน่น (2558) ที่ได้พัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการจัดการขยะ

บ้านมั่นคงชุมชนบางบัวในกรุงเทพมหานคร พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะทำให้เด็ก เยาวชนลดการเล่นเกมและแบ่งเวลาเพื่อส่วนรวมเป็นการสร้างจิตสำนึกในการดูแลชุมชนแก่เด็ก ใน การศึกษาของเก ประเสริฐสังข์ และคณะ (2561) พบว่า หากมีการบูรณาการร่วมกับสถานศึกษาใน ชุมชนจะเป็นการเสริมสร้างความรู้ จิตสำนึกของเด็ก เยาวชนและชุมชนในการจัดการปัญหาขยะที่มี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชนที่ยั่งยืนสอดคล้องกับการศึกษา ของพระเทพสุริย์ จันทาว และปิยะพงษ์ จันทน์ใหม่มูล (2563) นอกจากนี้ ยังเกิดกระบวนการมีส่วนร่วม ของกลุ่มองค์กรในชุมชนอย่างกลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มแม่บ้านที่ได้เข้ามาหนุนเสริมและร่วม ขับเคลื่อนให้การบริหารจัดการขยะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เนื่องจากปัญหาเวลาเรียนของเด็ก ทำให้ เกิดกลไกความร่วมมือระหว่างเด็ก เยาวชนและคนในชุมชนร่วมกันขับเคลื่อนธนาคารขยะให้บรรลุ เป้าหมายตามที่กลุ่มเด็ก เยาวชนคาดหวังไว้ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของโครงการจึงเป็นกระบวนการพัฒนา นวัตกรรมทางสังคมทั้งในแง่ของนวัตกรรมกระบวนการและรูปแบบของนวัตกรรมทางสังคมเกี่ยวกับการ มีส่วนร่วมและการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

นวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ที่ เกิดขึ้นจากการพัฒนามีความแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจรวมถึงด้านชาติพันธุ์ และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาด้านสุขภาพและ วิถีชีวิตของเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นนวัตกรรมกระบวนการที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่ เกี่ยวข้อง และเกิดผลผลิตที่เป็นนวัตกรรมทางสังคมจำนวน 3 เรื่อง ที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็ก เยาวชนในพื้นที่ ดังนี้



ภาพที่ 1 นวัตกรรมที่เกิดจากโครงการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนในสังคม ไม่ว่าจะในระดับชุมชน สังคมหรือระดับประเทศ ต้องมีความหลากหลายที่สอดคล้องกับสถานการณ์ ปัญหาและความต้องการของประชาชนแต่ละกลุ่มในสังคม และมีความเหมาะสมสำหรับ กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น กลุ่มเด็กเยาวชน กลุ่มวัยแรงงาน และกลุ่มผู้สูงอายุ และในแต่ละกลุ่มวัย นั้น ต้องพิจารณาถึงความเฉพาะของกลุ่มด้วย เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อ เป้าหมายแต่ละกลุ่ม

2. กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน ซึ่งมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการเดินทางไป ทำงานต่างประเทศของแรงงานในประเทศไทย ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านการจัด หลักสูตรอบรมต่าง ๆ ตามที่ตลาดต่างประเทศต้องการอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มโอกาสในการพัฒนา ศักยภาพให้กับแรงงานที่มีการเตรียมตัวไปทำงานต่างประเทศ และลดปัญหาการไปทำงาน ต่างประเทศแบบผิดกฎหมาย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานในระดับพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงราย ได้นำสื่อ จากโครงการเพื่อให้ความรู้กับแรงงานจังหวัดเชียงรายที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศ เกี่ยวกับการ เตรียมตัวเดินทางไปทำงานต่างประเทศอย่างปลอดภัย และการรู้สิทธิของแรงงานในเวลาที่ไปทำงาน

ต่างประเทศ นอกจากนี้ สำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงรายยังสามารถเผยแพร่สื่อดังกล่าวไปยังแรงงานที่มีความสนใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศในภาพกว้างได้อีกด้วย

2. จากกระบวนการพัฒนาของโครงการวิจัยในชุมชนเป้าหมายทั้งสามแห่ง ทำให้พื้นที่มีพื้นฐานการทำงานในลักษณะของกลุ่มที่มีการทำกิจกรรมร่วมกันและความเข้มแข็งในระดับหนึ่ง ดังนั้น ชุมชนเป้าหมายควรมีการวางแผนการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชนเพื่อให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืน และมีการประสานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อให้มีการสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรม และนำไปสู่การบรรจุเข้าแผนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่สนับสนุนงบประมาณการวิจัยประจำปีงบประมาณ 2563 เรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดเชียงราย”

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2560). รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2559. กรุงเทพฯ : บริษัท หัวใหญ่ จำกัด.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2559). ยุทธศาสตร์กระทรวง พ.ศ. 2560-2564 และยุทธศาสตร์สำนักงานปลัดกระทรวง พ.ศ. 2560-2564. เข้าถึงได้จาก https://www.m-society.go.th/ewtadmin/ewt/mso_web//mobile_list.php?Cid=428
- เก ประเสริฐสังข์, ดุษฎี โยเหลา และสมไทย วงษ์เจริญ. (2561). การวิจัยปฏิบัติการเชิงวิพากษ์เพื่อสร้างรูปแบบและกลไกจัดการขยะอย่างครบวงจรบนฐานการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์*, 24(2), 65-83.
- ชานนท์ โกมลมาลย์. (2561). นวัตกรรมทางสังคมเพื่อขับเคลื่อนสุขภาวะโดยการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 26(1), 120-145.
- ณัฐชานันท์ โชตินิรันตนากุล และฉัตรวิรัช องค์กรกิจ. (2563). นวัตกรรมทางสังคมการเรียนรู้สำหรับเด็กเล่นสร้างปัญญา. *วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษา สาขาธุรกิจและสังคมศาสตร์*, 6(2), 150-163.
- นภวรรณ รัตสุข. (2559). การจัดการขยะแบบบูรณาการในชุมชน. *Veridian E-Journal, Science and Technology Silpakorn University*, 3(5), 260-273.

- พระครูใบฎีกาสมชาย และคณะ. (2564). แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน. *วารสารวิชาการสังคมมนุษย์*, 11(2), 80-96.
- พระเทพสุริย์ จันทาว และปิยะพงษ์ จันทน์ใหม่มูล. (2563). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง “การจัดการขยะมูลฝอย” เพื่อส่งเสริมความรู้ จิตสำนึก และการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย : กรณีศึกษานักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดแจ้งร้อน เขตราชบุรี บุรีระ กรุงเทพมหานคร. *e-Journal of Education Studies, Burapha University*, 2(1), 1-18.
- พัชรินทร์พันธุ์แน่น (2558) การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการจัดการขยะ : บ้านมั่นคงชุมชนบางบัว เขต. บางเขน กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 7(2), 50-73.
- ภัทริกา วงศ์อนันต์นนท์. (2557). พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของเด็กและเยาวชน. *วารสารพยาบาลทหารบก*, 15(2), 173-178.
- วิชุดา มาตันบุญ. (2564). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ให้ได้มาตรฐานบนฐานอัตลักษณ์ล้านนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวชุมชน*. เชียงใหม่ : บริษัท นันทพันธ์พรินติ้ง จำกัด. เชียงใหม่.
- วิชุดา มาตันบุญ. (2565). พฤติกรรมความรุนแรงในการใช้สื่อของเด็กเยาวชนในจังหวัดเชียงราย. *วารสารกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์*. 1(3), 1-31.
- วิไลลักษณ์ พรหมแสน และคณะ. (2564). การบริหารจัดการขยะโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลป่าตันนาครี อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*, 10(2), 104-114.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง. (2563). *คำจำกัดความของพื้นที่สูง*. เข้าถึงได้จาก <https://www.hrdi.or.th/About/Highland>
- สมพงษ์ จิตระดับ และพจนา อาภาณูรักษ์. (2564). แนวทางการพัฒนาคุณภาพเยาวชนพลเมือง : การเปรียบเทียบกรอบความคิดแบบเติบโตของประเทศไทย สาธารณรัฐเอสโตเนีย และสิงคโปร์. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 16(3), 406-414.
- องค์กรยูนิเซฟ. (2560). *สถานการณ์เด็กและเยาวชนในประเทศไทย*. เข้าถึงได้จาก <https://www.unicef.org/thailand/tha/unicef-organization-profile-final-thai.pdf>
- อุลิสซา ครุฑะเสน. (2556). แนวทางการพัฒนาระบบการเรียนรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน. *วารสารวิชาการ Verdialn E-Journal*, 6(3), 276-285.